NEDERLANDSCHE STEMMEN

OVER

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.

2 Cor. IV: 13.

MENNO SIMONS,

Geb. te Witmarsum, in 1496; Overleden te Oldesloo, in 1561.

Eene veelzins lofwaardige belangstelling ook in die leerstukken welke de hoofdwaarheid des geloofs niet uitmaken; eene belangstelling, die getuigt van een wezenlijk inzicht in den onderlingen band die al de stukken der gezonde leer vereenigt, doch welke aan onzen tijd niet alleen vreemd is, maar zelfs meestal bij de hedendaagsche onverschilligheid onbegrijpelijk moet voorkomen; verbrak in de eeuw der Hervorming de eenheid dergenen die van het Babel der Roomsche Kerk uitgingen. De twisten en verdeeldheden, uit die oneensgezindheid geboren, mag en moet men betreuren, maar niet gelijk de geest der eeuw ze betreurt, die overal de waarheid en hare handhaving aan liefde en vrede ten offer brengt, en daardoor slechts eenen schijnvrede sticht, die op een' zandgrond gebouwd, en niet bestand is tegen den aanval van stormwinden en waterstroomen. Hetgeen men waarlijk mag beklagen, is, dat men die gave der onderscheiding destijds niet altoos bezat, welke den dwalende die toch in Christus is, en die met waarachtige zelfverfoeijing den eenigen Heiland en Zaligmaker Jezus Christus en zijne éénig-algenoegzame gerechtigheid omhelzende, waarlijk van den dood is overgegaan tot het leven, verre verschillend beschouwt en behandelt van hem, die, ja gemeenschappelijk tegen een gezag en kerk, als die van Rome, met den waarlijk geloovigen Protestant mocht overstaan, maar nogtans van de kracht der waarheid blijkbaar niets aan zijn hart had ondervonden, gelijk de twee Socinussen, een Servet, of Clement Marot; genen vooral in de door hen gedrevene leer, deze meest in zijn onrein en onheilig leven. Zoo had Luther nooit den Zwitserschen, noch deze den Wittenbergschen Hervormer moeten behandelen; zoo hadden de Lutherschen de Gereformeerden en deze de geloovige Doopsgezinden niet moeten bestrijden. Doch het schijnt, dat ook van dien kant eene schudding en aanvechting, als die van de zijde des ongeloofs in onze dagen, noodig was, om degenen die verbonden zijn door het geloof in Christus, meer op hunne onderlinge eenheid in Hem, dan op de punten van verschil tusschen hen te doen staren.

Menno Simons, wiens naam wij aan het hoofd dezes vermeldden, verdient allezins door ons gedacht te worden, omdat de geschiedenis zijns levens en zijner bekeering ons een' waren geloovige leert kennen; omdat hij velen tot de kennisse van Jezus Christus gebracht, en van menigvuldige dwalingen en zonden teruggeleid heeft; en eindelijk, niet het minste, omdat hij de éénige man in de Nederlanden was, die in den tijd der Reformatie als Hervormer optrad, en een Christelijk genootschap oprichtte, hetwelk onder de Protestantsche kerkgemeenschappen, offschoon niet altijd in den geest des stichters, zich tot nu toe heeft staande gehouden. Hij was geboren te Witmarsum in Friesland, trad ongeveer 26 jaren oud in den geestelijken stand, en werd Priester te Pinningum, twee uren van Franeker, waar twee jongelingen van gelijke jaren met hem de dienst verrichtten. Offchoon zich meestal weinig met geestelijke dingen bezig houdende, begonnen hem bij het lezen des N. T. echter nu en dan bedenkingen tegen de Roomsche leer aangaande het Avondmaal en den Doop op te komen, die door het lezen van een en ander werkje van Luther nog versterkt werden. Men begon al spoedig te merken dat hij de Schrift onderzocht, en hij werd deswege (hoewel met onrecht) een Evangelisch Prediker genoemd: »Een ieder zocht en begeerde mij (schrijft hij van dezen tijd), want de wereld hadde mij lief en ik de wereld;

en nog moest het heeten, dat ik Gods woord predikte en een fijn man ware!”

Kort daarna kwam hij tot overtuiging van de ongegrondheid der Transſubſtantiatie en van den Kinderdoop, naardien hem de voordracht van den laatſten bij de voornaamſte Hervormers van die dagen niet voldeed (1). Ongeveer ten zelfden tijde werd hij te Witmarſum, de plaats zijner geboorte, tot Priester gekoren, en begaf zich derwaarts, vooral beſtierd door het verlangen om een grooten naam te verwerven. »Ik hebbe daar (het zijn wederom zijne eigene woorden) veel zonder geest en liefde, van des Heeren woord geſproken, gelijk alle huichelaars doen, en daarmede jongeren die naar mij geleken gemaakt, dat is, ijdele pralers, lichtvaardige klappers, en die het ééne noodige, gelijk als ik zelf, helaas! weinig achtten. En hoezeer ik wel veel uit de Schrift leerde kennen, zoo heb ik echter die kennis door mijne jongelingslusten in een onrein vleeſchelijk leven zonder alle vrucht verleerd, en niets gezocht dan gewin, gemak, menſchengunst, heerlijkheid, naam en eere, gelijk gemeenlijk allen doen die op een gelijk ſchip varen.”

Menno's reeds vrij uitgebreide naam en daarbij gevoerd onheilig leven, ſterkte onboetvaardige zondaars in hun ijdelen weg. Toen velen zich al meer en meer op hem beriepen, van welke hij zelf eenigen van Roomſche dwalingen had afgebracht, inzonderheid de ſteeds toenemende ſecte der Wederdoopers, die voorgaven dat hij hun voorvechter was, en zich overal begonnen geweldaddig tegen de Overheid aan te kanten, bracht hem dit tot zeer ernſtig nadenken. »Datzelve aldus betrachtende (zeide hij zelf in latere jaren), heeft mij aan mijne ziele alzoo geknaagd, dat ik het niet langer lijden konde. Dus dacht ik bij mij zelven: Ik ellendig menſche! wat doe ik? Zoo ik bij dezen wandel blijve, en mij naar mijns Heeren woord en mijne ontvangene kennis der waarheid niet ſchikke, en de huichelarij der Geleerden, hun onboetvaardig vleeſchelijk leven, hun verkeerden Doop, Nachtmaal en valſche Godsdienst, met des Heeren woord, naar mijne geringe gave niet beſtraffe, den rechten grond der waarheid uit vleeſchelijke vreeze niet ontdekke, en die onnoozele dwalende ſchapen, die zoo gaarne recht zouden handelen, wanneer zij maar recht waren onderwezen, niet tot de rechte weide van Christus, zooveel in mij is, geleide, och, hoe zal dat vergoten bloed in het gerichte des Almachtigen en grooten Gods tegen mij getuigen, en over mijne arme ellendige ziele voor mijnen God het recht uitſpreken! — Mijn harte beefde binnen in mij: ik bad mijnen God met zuchten en tranen, dat Hij mij, bedroefden zondaar, de gave Zijner genade wilde ſchenken, een rein hart in mij ſcheppen, mijn onreinen wandel en ijdel zondig leven om de verdienſte des rooden bloeds des Heeren genadig wilde vergeven, en mij met wijsheid, met den geest der vrijmoedigheid en met een mannelijk gemoed wilde begiftigen, opdat ik zijn hoogen, aanbiddelijken Naam en heilig woord recht prediken, en zijne waarheid tot zijne eere aan den dag mochte brengen.”

»Van dien tijd af begon ik in des Heeren naam openlijk van den predikſtoel de noodzakelijkheid van boete en bekeering te verkondigen, het volk op den ſmallen weg te wijzen, alle zonden en godloosheden, daarbenevens alle afgoderij en valſche godsdienst met kracht uit de Schrift te beſtraffen, en de rechte godsdienst, en Doop en Nachtmaal naar den zin en grond van Christus, openbaar voor te dragen, zooveel ik op dien tijd van mijnen God daartoe genade ontvangen had.”

»Ziet, Lezers (dus vervolgt hij), aldus heeft mij die genadige Heere door de milde gunst zijner groote ontferming, aan mij ellendigen zondaar bewezen, eerst mijn hart ontrust, toen een nieuw gemoed gegeven, in zijne vreeze vernederd, ten deele mij zelven leeren kennen, van den weg des doods afgewend, en op den engen weg des levens, in de gemeenſchap zijner heiligen, barmhartig geroepen. Hem zij prijs in eeuwigheid: Amen (1).”

Aldus van de Roomſche Kerk zich afſcheidende omſtreeks het jaar 1536, was Menno eenen tijd lang in het onzekere of hij zich bij de Wederdoopers voegen, dan een afzonderlijk kerkgenootſchap oprichten zoude. Intusſchen vertoonde zich in Groningerland een afgezant van de Munſterſche Wederdoopers, genaamd Ubbo Philips. Van dezen liet hij zich te Groningen andermaal doopen, en op begeerte van ſommigen die hem ten Leeraar begeerden, de handen opleggen, en uitzenden om te prediken. Doch toen deze Philips later zijne zending herriep, en Menno en anderen die hij in het Leeraarsambt bevestigd had, waarſchuwde, dat hij in de dwaling verkeerd had, verklarende zich daartoe verplicht te vinden om zijne ziele jegens hen voor God te bevrijden, begon zich Menno op eene onmiddelijke zending van Gods wege te beroepen. *Voorwaar* (ſprak hij) *in deze zaak kan ik door Uw woord, hemelſche Vader! niet bedrogen worden. Ik heb het geloofd, en ontvangen door den Heiligen Geest, als een zeker woord der waarheid.* Wil men weten, hoe hij met betrekking tot zijne zending zulk eene onwankelbare gewisheid was deelachtig geworden, wij vinden de oplosſing daarvan in het meermaals aangehaalde van zijnen *Uitgang uit het Pausdom:* »Mijn harte was zeer bezwaard en gedrukt geweest: bekommernisſe en bangheid was het allenthalven. Want ter eener zijde zag ik mijne geringe gave, mijne groote ongeleerdheid, mijne zwakke natuur, de bloôheid mijns vleeſches, de overmatige groote boosheid, moedwil, verkeerdheid en tyrannie dezer wereld, de ſecten, de ſpitsvinnigheid der geesten, en het jammerlijk zware kruis dat mij, zoo ik aanving, niet weinig drukken; zoude ter andere zijde, den erbarmelijk grooten honger, het gebrek en den nood der godvruchtige vromen en kinderen Gods: want ik zag duidelijk, dat zij dwaalden gelijk onnoozele en verdwaalde ſchapen, die geenen Herder hebben. Ten laatſte

---

(1) In het tweede gedeelte van dit ſtuk hopen wij van 's mans leer te ſpreken, en bij die gelegenheid ook zijne dwalingen, waaronder de verwerping van den kinderdoop behoort, op te geven en aan te wijzen.

(1) Zie dit geheele verhaal van Menno zelven in zijne *Klare beantwoording over een Schrift tegen Gellium Faber*, bl. 256—258.

heb ik na veel bidden mij ter beſchikking der kleine gemeente geſteld, onder voorwaarde dat zij en ik den Heere eenen tijd lang vurig bidden zouden, dat, bijaldien het zijn welbehaaglijke en heilige wil ware dat ik Hem ten prijze de dienst mocht kunnen uitoefenen, zijne Vaderlijke goedertierenheid mij alsdan zulk een hart en gemoed gunnen wilde, dat ik met Paulus betuigen mocht: *Wee mij zoo ik niet het Evangelium predike!* Zoo niet, dat Hij alsdan de zaken dus beſchikte dat het achterbleve. Want Christus zegt: *Zoo twee onder u eens worden over eene zake, waarom zij bidden op aarde, dat zal hun geſchieden van mijnen Vader die in den hemel is. Want zoo waar twee of drie vergaderd zijn in mijnen naam, daar ben ik in hun midden.* Toen nu de voorgemelde Broeders van hunne bede niet aflieten, en mij mijne eigen conſcientie ook ten deele (hoewel in vele zwakheid) benaauwde, dewijl ik den grooten honger en nood zag, waarin zij zich bevonden, zoo heb ik mij met lichaam en ziel den Heere overgegeven, en in zijne genadehand bevolen, en hebbe te zijner tijd naar luid zijns heiligen Woords begonnen te leeren en te doopen, op des Heeren akker met mijne geringe gave te arbeiden, aan zijne heilige ſtad en tempel te bouwen, en de vervallen ſteenen weder aan hunne plaatſe te voegen. Alzoo ben ik, ellendige, groote zondaar, van den Heere verlicht, tot een' nieuwen zin bekeerd, uit Babel gevloden, in Jeruzalem getogen, en ten laatſte, ſchoon onwaardig, tot deze zware dienst gekomen."

Zeker was het gevaar groot, dat hij met zijn openbaar optreden liep. Kort na hetzelve werd een huisman, die hem bij Harlingen geherbergd had, met den dood geſtraft. In den jare 1543 werd er een Plakkaat door geheel West-Friesland afgelezen (1), dat alle misdadigers en doodſlagers kwijtſchelding hunner misdaad, 's Keizers genade, vrijheid des Lands, en daartoe nog honderd gulden premie zouden ontvangen, indien zij hem levend of dood overleverden. Hij zou zich echter aan de meestdreigende gevaren niet hebben onttrokken, bijaldien het hem had mogen gelukken dat de ganſche Reformatie der Nederlanden, in ſtede van deels uitlandſche Hervormers, Luther, Melanchton, Zwinglius, Calvyn te volgen, zijne leere en regel hadden aangenomen. Doch het mislukken zijner pogingen daarheen, gevoegd bij de mindere naauwgezetheid van ſommige Luthersch-Hervormden hier te lande, maakte hem allengs meer uitſluitend en onverdraagzaam (2). De ſcherpe geest der Anabaptisten, bij welke hij zich doorgaans voegde wegens zijnen afkeer van den kinderdoop, begon hem meer en meer te bezielen, en deed hem alle overige Protestanten als beſmet met den zuurdeesſem des Pausdoms beſchouwen (3). Sints 1555 ſneed hij alle gemeenſchap met hen af, doorreisde benevens Friesland, Gelderland, Holland en Braband, ook Westphalen en de kusten der Oostzee tot aan de Belt en Lyfland toe, en verzamelde overal eene van de overige Protestanten afgezonderde ſecte. Eindelijk zette hij zich neder in het Holſteinſche, waar hij zelfs van den regerenden Hertog, die vroeger in Nederlandſche dienst was geweest en de Doopsgezinden van eene gunſtige zijde had leeren kennen, vergunning verkreeg om eene drukkerij op te richten, die tot ſtand kwam te Oldesloo, alwaar ook Menno zich nederzette en verbleef tot zijnen dood in 1561, ofſchoon van tijd tot tijd her- en derwaarts zich op reis begevende, om zijne aanhangers te bezoeken, en raad en onderricht te geven. Men zegt dat hij op zijn doodbed gevoelde en erkende, dat hij zich te veel door den invloed van hevige Wederdoopers had laten beſtieren, en met ſtervende lippen den omſtanderen deze laatſte les gaf: *Wordt geene dienstknechten van menſchen gelijk ik geweest ben!*

(*Het ſlot in een volgend Nummer.*)

(1) Zoo ook ten jare 1549 door Gravin Anna in Oost-Friesland: Matthaei *Veteris Aevi Analecta*, Vol. IV. p. 794.

(2) Men gaf den Lutherſchen na, dat zij den Bijbel in de ééne en de bierkan in de andere hand droegen. Zie Brandt, *Hist. der Ref.* IIIde Boek. Verg. met Menno, *Van het rechte Christen-geloove*, bl. 78.

(3) »Wat kan het baten dat zij den Paus uitſtooten, als zij zelve in »zijne plaatſe treden? Het is wel waar, dat vele takken van den boom »des Antichristi afgehouwen zijn, maar de wortel met den ſtamme ſtaat »nog." *Tegen Gellium Faber*, bl. 245.

VRIJHEID EN LIBERALISMUS.

De vrijmoedige en ijverige oppoſitie door vele welgezinden, toen het Liberalismus ook in ons Vaderland nog ſchier algemeen heerſchende was, gevoerd, heeft hen wel eens in verdenking gebracht, dat zij ook de ware Vrijheid weinig achting toedroegen. Wij ontkennen niet, dat daartoe nu of dan aanleiding mag gegeven zijn door het toeſchrijven van iets dat tot natuurlijke, wezenlijke, echt-Hollandsche vrijheid behoorde, aan het Liberalismus, gelijk omgekeerd algemeen veel, zeer veel, dat niets dan Liberalismus was, onder den ſchoonen naam van Vrijheid werd geroemd; maar in den grond was de tegenſtelling van Godsdienst en Liberalismus (dezelfde die tusſchen ware Vrijheid en Liberalismus beſtaat) waarachtig en juist. Er is, inderdaad, een wezenlijk grondverſchil tusſchen Vrijheid en Liberalismus; en daarom is het, dat wij, ook dan wanneer de geest der eeuw zich vroeger of later door onbeperkt en ongeregeld dwanggezag mocht doen gelden, gelijk zij langen tijd deed door ongeregelde en onbeperkte vrijheid en algemeene gelijkheidszucht, ondanks den tegenſtand dien ook deze hare verſchijning van den Christen vordert, evenmin van het Liberalismus beginſelen of redeneringen willen borgen, als vroeger immer door welgezinden in ons Vaderland zulk eene gemeenſchap als geoorloofd erkend werd.

In een vroeger Opſtel (*over de ware Volksvrijheid* (1)) werd door ons betoogd, dat het niet die hedendaags voorgewende *milddadigheid* is (*liberaliteit*, ofſchoon ook deze zelve eene deugd zij, door onze Vaderen ſteeds betracht), zoo weinig als de met den ſpraakkunſtigen uitgang die eene *partijleus* aanduidt, gevormde benaming *Liberalisme*; maar *gerechtigheid*, die de vrijheid eens Lands verhoogt. Immers die *milddadigheid zonder gerechtigheid* in de Staatkunde, is in den grond hetzelfde als de leer

(1) Dl. II, bl. 32.

van Gods *barmhartigheid* zonder erkentenis zijner *rechtvaardigheid* in het godsdienstige. Eene verderfelijke dwaling, die in beide vakken de gronden zoowel der historische en stellige rechts- en staatsleer, als der stellige en geopenbaarde godsdienstleer moet ondermijnen of omverwerpen, en zoowel voor duurzame vrijheid als voor rechtmatig gezag allergevaarlijkst zijn. Wanneer men zijne vrijheid alleen aan eens anders *milddadigheid*, niet aan zijn eigen recht verschuldigd is, staat zij immers geheel op losse schroeven!

Het Liberalismus dat alleen *den schijn* der vrijheid draagt, en dien soms met den grootsten willekeur (ver verwijderd van de ware gerechtigheid, zoowel als van wezenlijke vrijheid) verbindt, staat ongeveer op denzelfden voet tegen de vrijheid over, als de Staats-gezinde partij in de tijden van de Republiek der Vereenigde Nederlanden; eene partij, die steeds de leuze der *vrijheid* om welke het allen te doen was, in hare banier voerde, en onder dien schijn doorgaans den willekeur van haar en de haren bedekte. »En hieruit moeten (om de woorden van den hooggeleerden Kluit te bezigen (1)) alle de volksbewegingen, oproeren en burgerlijke oneenigheden worden afgeleid die ons Land bezuurd heeft, en wel bijzonder in de latere dagen over de Stadhouderlijke waardigheid, naar de goede of kwade denkbeelden, welke men of opvattede of inboezemde van dien of dien Stadhouder, dat hij de vrijheid poogde te bewaren of dat hij inbreuk op dezelve wilde doen. Indien men toch den ingezetenen door publieke geschriften, die bij ons den toon geven, kan overreden en overtuigen, dat tot bewaring en bevestiging van 's Lands vrijheid, zoo van burgeren als van Regenten, de Stadhouderlijke waardigheid nuttig en noodzakelijk was, gelijk men daarvan in vorige tijden ten volle was overtuigd tot aan den dood van Willem II, alsdan is het volk niet in te teugelen; dan roept alles *vivat Oranje!* Men heeft daarvan de aanmerkelijkste bewijzen gehad in de herstelling van Willem III in zijner Voorvaderen waardigheden in 1672; in de aanstelling van Willem IV in 1747; beide gevallen, toen ons land door den Franschen Koning met den ondergang gedreigd werd; en nog later in de aanvaarding dier waardigheden, door den tegenwoordigen Stadhouder Willem V, waaromtrent 's Lands jaarboeken getuigen, met welke liefde, vreugde, welmeenendheid en zegeningen dit alles bij rijken en armen gepaard ginge.

»Men wist over het algemeen niet anders, en de volksstem bazuinde dit uit, en bevestigde het vroegere denkbeeld, dat ter bewaring van 's lands vrijheden, van der burgeren voorrechten en hun voortdurend geluk, de Stadhouderlijke waardigheid het geschikste middel was. Ongelukkig is het, dat sedert dien tijd de tegenstrevende partij de penvoerders op zijne zijde getrokken heeft, en nog heeft; hetwelk echter in den aard der zaken een noodwendig gevolg is van de *Posfesſio*". En verder (bladz. 299):

(1) *Iets over den laatsten Engelschen oorlog.* Amst. 1794 bl. 292.

»Maar keeren wij het blad om, en beschouwen wij het denkbeeld van *vrij te zijn zonder Stadhouder.* Wanneer men in Stadhouderlooze tijden over Neêrlands vrijheid schreef, was het even alsof de vrijheid in den burgerstaat alleen daarin bestond, dat men regeerde zonder Stadhouder, terwijl intusschen de burgers en gemeenten dikwijls zuchtten onder eenige grooten, die de klem van het bewind alleen in handen hadden, terwijl inderdaad de Republiek, (volgens eene aanmerking van Slingeland, die beiderlei regeringsvorm bijna eene halve eeuw werkzaam had bijgewoond en ondervonden, de zwaarste posten en bedieningen waargenomen en doorkropen, en derhalven het voor- en nadeel van alles grondig kende) daarom niet gelukkiger noch aan minder gebreken vast was. Maar wanneer ook de Republiek al een Stadhouder heeft, en men dan eenmaal door schriften, couranten en andere middelen, de gemeenten en zelfs de beste aanzienlijkste burgers kan wijs maken of in den waan brengen, dat die waardigheid nadeelig en voor 's Lands vrijheid gevaarlijk is, of dat zulk een vorstelijk Personaadje op 's Lands vrijheden en 's burgers rechten inbreuk doet: alsdan is er ook geen houden aan het hollen van de Natie; en kan men het domme gemeen, hetwelk altijd en overal het grootste getal uitmaakt, op zijne zijde gewinnen, dan kan men ze zelfs in de wapenen, societeiten of clubs doen vormen, gewapende volksvergaderingen aanleggen, om eenige rijken of heerschzuchtigen behulpzaam te zijn die op den val of vernedering der Stadhouders toeleggen: en dit alles in den schijn, dat op die wijze 's volks rechten bewaard of hersteld, grondwettig hersteld wierden; en dit heet dan vrijheid."

De uitkomst heeft geleerd, dat de schrandere en doorzichtige Kluit juist gezien had. Zijne beschrijving van deze beiderlei vrijheid leidt ons tevens tot het onderscheid van ware Vrijheid en Liberalisme. Het Liberalisme loopt altoos uit op de heerschappij der numerieke meerderheid, die hetzij in grondvergaderingen (treuriger gedachtenis), hetzij in representatieve of andere constitutionele vergaderingen, offschoon zelden het bedaardste en verstandigste gedeelte uitmakende, de minderheid in eene politieke slavernij doet verkeeren, en de wezenlijke rechten dergenen die tot deze minderheid behooren, niet zelden in het grootste gevaar brengt.

Het is dus vrijheid die wij bedoelen, zoowel in Staatkunde als geschiedenis, vooral in die van het Vaderland: ook wanneer wij het Liberalismus in *gene* bestrijden; ook wanneer wij ons tegen de zoogenaamde vrije Staatsregeling in *deze* verklaren; maar vrijheid die den Landzaat waarlijk te stade komt; vrijheid die op werkelijke rechten gegrond is; vrijheid die op denzelfden bodem steunt als het recht van Overheid en Landzaten; vrijheid in woord en daad; vrijheid van godsdienst en geloof; vrijheid van handel en wandel, doch binnen den kring van recht en rede.

TE AMSTERDAM, BIJ G. VAN PEURSEM, IN DE NIEUWE SPIEGELSTRAAT BIJ DE KERKSTRAAT.